L-03489-00001-006

Riigikohus
Lossi 17, 50093 Tartu

21.10.2026. a

PSJV nr 5-24-5

Kaebaja:	**Erakord Eestimaa Rohelised** Registrikood: 80223139 Asukoht: Tartu mnt 73, 10115 Tallinn E-post: info@rohelised.ee
Kaebaja lepinguline esindaja:	**Vandeadvokaat Aldo Vassar** Advokaadibüroo LINDEBERG Lootsi 8/1, 10151 Tallinn E-post: aldo.vassar@lindeberg.legal Telefon: 625 2000
Vastustaja:	**Vabariigi Valimiskomisjon**

KAEBAJA VASTUS RIIGIKOHTU PÕHISEADUSLIKKUSE JÄRELEVAVE KOLLEEGIUMI 30.09.2026. a KOHTUNÕUDELE

I KAEBAJA SEISUKOHAD

1.1. Kaebaja vastab Riigikohtu esimesele küsimusele.

1.1.1. Asjakohased põhiseaduse sätted on ennekõike PS § 11 ja § 60. Siinkohal tuleb arvestada, et neid sätteid tuleb tõlgendada liidu õigusega kooskõlas. PS § 11 väljendub proportsionaalsuse põhimõte, mis on ka liidu õiguse aluspõhimõtteid – seetõttu tuleb PS § 11 tõlgendada ka liidu õigusega koosmõjus (vt 18.12.2014 nt RKHKo 3-3-1-77-14, p 17).

1.1.2. PS § 60 väljendub kaebaja passiivne valimisõigus, mistõttu tuleb igal juhul antud sättest tuleneva õiguse riivet hinnata. Euroopa Parlamendi valimistel kandideerimise õiguse hindamisel on asjakohane ka PS § 60 lg 1 kolmas lause, mille kohaselt on valimised üldised, ühetaolised ja otsesed. Riigikohus on kinnitanud nimetatud sätte

asjakohasust Euroopa Parlamendi valimistel kandideerimise õiguse sisustamisel (RKPJKo 5-19-30/3, p 17). Kautsjoni tasumise kohustus kujutab endast kandideerimisõiguse piirangut, mille põhiseaduspärasust tuleb hinnata PS §-s 11 sätestatud proportsionaalsuse põhimõttest lähtudes.

1.1.3. Siinkohal tuleb arvestada, et nimetatud põhiseaduse sätteid tuleb tõlgendada kooskõlas Euroopa Liidu õigusega. Proportsionaalsuse põhimõte on ka Euroopa Liidu õiguse aluspõhimõte ning Euroopa Kohus on leidnud, et nii liidu õiguse kui ka sellele tugineva riigisisese õiguse kohaldamisel tuleb arvestada liidu õiguse üldpõhimõtetega, sealhulgas proportsionaalsuse põhimõttega (RKHKo 3-3-1-77-14, p 17). Euroopa Liidu põhiõiguste harta (harta) artikli 52 lg 1 kohaselt peavad põhiõiguste piirangud olema vajalikud ja vastama tegelikult liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse vajadusele.

1.1.4. Kaebaja hinnangul tuleb lisaks eeltoodule arvestada PS §-des 1 ja 10 sätestatud demokraatia põhimõtet ning PS §-s 48 kaitstud ühinemisvabadust. Euroopa Kohus on rõhutanud, et Euroopa Liidu toimimine tugineb esindusdemokraatiale ning erakondadel on selle toimimises oluline roll, sealhulgas kandidaatide ülesseadmisel. Euroopa Parlamendi valimistel kandideerimise õigus on seega seotud mitte üksnes üksikisiku õigusega valimistel osaleda, vaid ka esindusdemokraatia toimimise ja poliitilise pluralismi tagamisega (Euroopa Kohus, C-438/24, p-d 51–55).

1.1.5. Euroopa Kohus on ühtlasi selgitanud, et ülemäära kõrge kautsjon võib takistada väiksema sissetulekuga isikute, uute poliitiliste liikumiste ja seni esindamata ühiskonnagruppide valimistel osalemist. Selline piirang võib kahjustada poliitilist pluralismi ning takistada uute erakondade esilekerkimist (Euroopa Kohus, C-438/24, p 84). Kaebaja hinnangul tuleb nimetatud kaalutlustega arvestada PS §-dest 1, 10 ja 48 tulenevate põhimõtete sisustamisel ning kandideerimisõiguse piirangu proportsionaalsuse hindamisel. Täiendavalt on asjakohane PS §-st 12 tulenev võrdsuspõhiõigus, kuivõrd ühesuguse suurusega kautsjon võib avaldada erineva majandusliku võimekusega erakondadele ja kandidaatidele oluliselt erinevat mõju.

1.2. <u>Kaebaja vastab Riigikohtu teisele küsimusele.</u>

1.2.1. Kaebaja vastab küsimusele eitavalt. Euroopa Kohtu otsuse punkti 79 ei saa käsitada eraldiseisvana otsuse punktidest 80–86 ja resolutsioonist. Euroopa Kohus käsitles punktis 79 ühte kautsjoni proportsionaalsuse hindamisel arvesse võetavat asjaolu, nimelt Euroopa Parlamendi ja Riigikogu valimissüsteemide erinevust ning selle võimalikku tähendust kautsjoni suuruse põhjendamisel. Euroopa Kohus jättis Riigikohtu hinnata, kas nimetatud valimissüsteemide erinevused õigustavad

kautsjoni erinevat suurust.

1.2.2. Kaebaja hinnangul ei saa sellest siiski järeldada, et juhul, kui kautsjonite erinev suurus on põhjendatud, oleks EPVS § 29 lg-s 5 sätestatud kautsjon Euroopa Liidu õigusega kooskõlas. Euroopa Kohtu otsuse punktis 79 väljendatud seisukoht ei tähenda, et valimissüsteemide erinevuse põhjendatus oleks iseenesest piisav kautsjoni proportsionaalsuse tuvastamiseks. Kautsjoni proportsionaalsust hinnates lähtus Euroopa Kohus mitmest asjaolust nende kogumis.

1.2.3. Euroopa Kohus käsitles otsuse punktides 80–84 täiendavalt kautsjoni tagastamise korda, erakondade rahastamise võimalusi, kautsjoni rahalist koormust ning selle mõju väiksema sissetulekuga kandidaatidele ja poliitilisele pluralismile. Nimetatud asjaolude põhjal jõudis Euroopa Kohus otsuse punktis 85 järeldusele, et kautsjoni suurus ja selle tagastamise kord ületavad taotletavate eesmärkide saavutamiseks vajaliku määra. Otsuse punktis 86 ja resolutsioonis leidis Euroopa Kohus seetõttu, et vaidlusalune regulatsioon on vastuolus harta artikli 39 lõikega 2 koosmõjus ELL artiklis 10 väljendatud esindusdemokraatia põhimõttega (Euroopa Kohus, C-438/24, p-d 80–86).

1.2.4. Euroopa Kohtu otsuse punktidest 75–86 nähtub, et kohus pidas muu hulgas probleemseks kautsjoni suurust võrreldes Eesti keskmise ja mediaanbrutopalgaga. Euroopa Kohus märkis, et ühe kandidaadi eest tasutav kautsjon oli ligikaudu 2,2 korda suurem kui keskmine brutokuupalk ja ligikaudu 2,6 korda suurem kui mediaanbrutopalk. Seetõttu võis kautsjoni tasumise kohustus kujutada endast märkimisväärset rahalist koormust Euroopa Parlamendi valimistel kandideerida soovivale isikule (Euroopa Kohus, C-438/24, p-d 75–76).

1.2.5. Lisaks rõhutas Euroopa Kohus, et Riigikogu valimistel on erakondadele ette nähtud riigieelarvelised eraldised, mis võivad aidata katta valimistel osalemise kulusid, kuid Euroopa Parlamendi valimistel samaväärne süsteem puudub. Samuti on erakondade võimalused oma tegevuseks raha koguda seadusega piiratud. Neid asjaolusid arvestades võib kõrge kautsjon ja selle kaotamise risk moodustada olulise osa erakonna rahalistest vahenditest ning muuta väiksema sissetulekuga kandidaatidel ja erakondadel valimistel osalemise praktikas keeruliseks (Euroopa Kohus, C-438/24, p-d 80–83).

1.2.6. Kaebaja hinnangul on oluline ka Euroopa Kohtu seisukoht, mille kohaselt ei või liikmesriigid õigustada niinimetatud kaotsi minevate häälte vähendamist üksnes hinnanguga, et teatud poliitilistel programmidel puudub tegelik võimalus koguda valituks osutumiseks piisavalt hääli (Euroopa Kohus, C-438/24, p 68). Selline lähenemine võiks põhjendamatult piirata väiksemate erakondade ja seni esindamata

poliitiliste seisukohtade osalemist valimistel.

1.2.7. Kaebaja leiab seega, et isegi juhul, kui Euroopa Parlamendi ja Riigikogu valimiste erinevused õigustavad erineva suurusega kautsjonite kehtestamist, ei muuda see iseenesest EPVS § 29 lg-s 5 sätestatud kautsjoni proportsionaalseks. Euroopa Kohus on otsuse punktis 86 ja resolutsioonis juba andnud hinnangu vaidlusaluse regulatsiooni kooskõlale Euroopa Liidu õigusega. Riigikohus peab sellest tõlgendusest käesoleva asja lahendamisel lähtuma.

1.3. Kaebaja vastus kolmandale küsimusele.

1.3.1. Kaebaja mõistab Riigikohtu kolmandat küsimust selliselt, et juhul kui kehtiv EPVS § 29 lõige 5 on vastuolus põhiseadusega, siis millised õiguspäraseid piiranguid võiks seadusandja Euroopa Parlamenti kandideerijate registreerimisele kehtestada.

1.3.2. Euroopa Kohus selgitas, et mittetõsiseltvõetavate kandidaatide kergekäelise ülesseadmise piiramine on eesmärgina legitiimne. Kaebaja nõustub kohtu seisukohaga leides, et konkreetse piirangu lubatavuse otsustamisel tuleb kõigepealt küsida, kas piirang aitab sellele eesmärgile kaasa ja teiseks, kas piirang on proportsionaalne.

1.3.3. Kaebaja ei leia, et kautsjoni kehtestamine on olemuslikult sobimatu meede. Kaebaja hinnangul on EPVS § 29 lõikes 5 sisalduv kohustusliku kautsjoni summa liiga suur. Kautsjoni summa sidumine viiekordse kuupalga alammääraga läheb kaugemale eesmärgist tõrjuda mittetõsiseltvõetavate kandidaatide kergekäelist ülesseadmist. Piiranguga ei tohi muuta ülemäära keeruliseks kandidatuuri seadmist ka isikutele, kes maailmavaatelistel või muudel põhjustel ei teeni suurt sissetulekut. Kehtiv regulatsioon nõuab aga, et ka keskmise brutopalga teenija käiks välja kahe kuu sissetulekuni küündiva kautsjoni.

1.3.4. Kaebaja leiab seega et kautsjoni määr peaks olema suuruses, mis vähemalt tagab eesmärki takistada mittetõsiseltvõetavate kandidaatide ülesseadmist, kuid võimaldab seejuures ka majanduslikult vähemkindlustatud isikutel valimistel kandideerida. Paralleelselt tuleks kaaluda ka muuliigiliste meedete kehtestamist. Siinkohal võiks kaaluda nt toetusallkirjade kogumist või muul viisil valimiste eelselt äranäitamist, et kandidaat on arvestatav ja tõsiseltvõetav. Siinkohal kaebaja juhib tähelepanu juba kaebuses viidatud näitetele teiste liidu liikmesriikide praktikast.

1.3.5. Kuigi seadusandjal on laia kaalutlusruum, siis ei anna see siiski õigust kehtestada piiranguid, mis on vastuolus Euroopa Liidu õigusega või rikuvad ebaproportsionaalselt põhiseadusest tulenevaid põhiõigusi. Samuti ei saa kehtiva regulatsiooni vastuolu Euroopa Liidu õigusega jätta kõrvaldamata põhjusel, et

seadusandja võiks tulevikus kehtestada mõne teistsuguse õiguspärase kautsjoni. Eeltoodust tulenevalt leiab kaebaja, et Euroopa Liidu õiguse ja põhiseadusega kooskõlas olev lahendus on jätta käesolevas asjas kohaldamata Euroopa Liidu õigusega vastuolus olev kautsjoninõue, rahuldada kaebaja taotlus Vabariigi Valimiskomisjoni 29.04.2024. a otsuse nr 102 tühistamiseks ning lahendada vajaduse korral ka vaidlusaluse regulatsiooni põhiseaduspärasuse küsimus.

Lugupidamisega

/digitaalselt allkirjastatud/

Aldo Vassar
Vandeadvokaat
Erakond Eestimaa Rohelised lepinguline esindaja